

Hükümet Sistemleri ve Devlet Şekillerinin Ülkelerin Demokrasi Seviyeleri Üzerinde Yarattığı Farklılığın Tespiti Üzerine Bir Çalışma

A Study on Determining The Difference That Government Systems and State Forms Make on Democracy Levels of Countries

Senem KURT TOPUZ¹

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, farklı hükümet sistemleri ve devlet şekillerinin ülkelerin demokrasi seviyelerinin belirlenmesi noktasında bir rol oynayıp oynamadığını incelemek, bir başka ifadeyle ülkelerin bulunduğu demokrasi seviyesi üzerinde, sahip oldukları devlet şekli ve hükümet sisteminin, bir farklılık yaratıp yaratmadığını analiz etmektir. Bu noktada devlet şekilleri monarşi ve cumhuriyet ile üniter devlet ve federal devlet üzerinden; hükümet sistemleri ise parlamenter sistem, başkanlık sistemi, yarı başkanlık sistemi ve diğer kategorileri üzerinden değerlendirilmiştir. Buna göre demokrasi seviyesini gösteren tüm değişkenlerde federal devletlerin üniter devletlere göre matematiksel olarak daha büyük ortalama değere sahip olmalarına karşın söz konusu farklılık, farklılığın anlamlılığının ölçüldüğü t testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Monarşiler ise cumhuriyetlere göre t testi sonuçları dikkate alındığında istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek demokrasi seviyesine sahiptirler. Hükümet sistemleri içerisinde ise parlamenter sisteme sahip ülkelerin istatistiksel olarak başkanlık, yarı başkanlık ve diğer kategorisinde yer alan ülkelere göre anlamlı şekilde hükümetin işleyişi ve siyasal kültür değişkenlerinde; başkanlık ve diğer olarak ifade edilen sistemde yer alan ülkelere göre ise anlamlı şekilde siyasal katılım değişkeninde daha yüksek demokrasi seviyesinde sahip oldukları görülmektedir. Diğer kategorisinde yer alan ülkelerin ise seçim süreci ve çoğulculuk ile temel haklar kategorisinde diğer hükümet şekillerine sahip ülkelere göre daha düşük bir demokrasi seviyesine sahip oldukları belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Hükümet Sistemleri, Devlet Şekilleri

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine whether different government systems and state forms play a role in determining democracy levels of countries; in other words, to analyze whether a country's state form and government system make any difference on the current democracy level of the country. Therefore, state forms are examined based on monarchy and republic along with unitary state and federal state categories while government systems are evaluated based on parliamentary system, presidential system, semi-presidential system, and other categories. Hence, aforementioned difference, despite the fact that mathematically federal states have a larger mean value than unitary states, is not found statistically meaningful according to the t-test results that measure the meaningfulness of the difference in all variables that represent democracy level. Monarchies, on the other hand, have a statistically higher level of democracy than republics according to the t-test results. Countries ruled by a parliamentary system among government systems have a statistically meaningful higher level of democracy in terms of functioning of government and political culture variables than countries ruled by presidential, semi-presidential, and other systems do. They also have a statistically meaningful higher level of democracy in terms of political participation variable than countries ruled by so-called presidential and other systems do. As for the countries included in the "other" category, it is determined that they have a lower level of democracy in terms of electoral process and pluralism along with fundamental rights variables than other government systems do.

Key Words: Democracy, Government Systems, State Forms

1. GİRİŞ

Bu çalışmada bir ülkenin sahip olduğu hükümet sistemi ve devlet şeklinin, ülkenin bulunduğu demokrasi seviyesinin yerinin belirlenmesinde rolü

olup olmadığı, bir başka ifadeyle ülkelerin bulunduğu demokrasi seviyesi üzerinde, devlet ve hükümet şekillerinin bir farklılık yaratıp yaratmadığı analiz edilmiştir.

Devlet şekilleri monarşi- cumhuriyet ve üniter devlet- federal devlet olarak ele alınmış, hükümet sistemleri de başkanlık sistemi, yarı-başkanlık sistemi, parlamenter sistem ve diğer başlıkları altında değerlendirilmiştir. Ülkelerin demokrasi seviyesi ise Economist dergisi "The Economist Intelligence Unit" tarafından yapılan 2014 demokrasi indeksi sıralaması dikkate alınarak belirlenmiştir.

Economist dergisi "The Economist Intelligence Unit" tarafından yapılan 2014 demokrasi indeksinde ülkeler demokrasi seviyeleri açısından dörde ayrılmıştır. Bunlar; Tam demokrasiler, Kusurlu demokrasiler, Karma rejimler ve Otoriter rejimlerdir (The Economist Democracy Index, 2014).

Tam demokrasiler sadece temel siyasal özgürlüklerin ve temel hakların değer verildiği ülkeler değil, aynı zamanda bunların (temel siyasal özgürlüklerin ve temel hakların) demokrasinin gelişmesine olanak sağlayan siyasal bir kültür tarafından desteklenme eğiliminde olduğu ülkelerdir. Hükümetin işleyişi tatmin edicidir. Basın bağımsız ve çeşitlidir. Etkili bir kuvvetler ayrılığı sistemi vardır. Yargı bağımsızdır ve yargı kararları uygulanmaktadır. Demokrasilerin işleyişinde sadece sınırlı sorunlar vardır (The Economist Democracy Index, 2014).

Kusurlu demokrasilerde özgür ve adil seçimler yapılmakta ve sorunlar olsa bile (basın özgürlüğü ihlalleri gibi), temel haklara değer verilmektedir.

Ancak yönetim sorunları, gelişmemiş siyasal bir kültür ve düşük düzeyli siyasal katılımı içeren demokrasinin diğer alanlarında önemli zayıflıklar mevcuttur (The Economist Democracy Index, 2014).

Karma rejimlerde ise seçimlerde, çok defa seçimlerin özgür ve adil olmasını engelleyen azimsanmayacak kadar önemli düzensizlikler olmaktadır. Hükümetin muhalefet partileri ve adaylarına baskısı yaygın olabilmektedir. Ciddi zayıflıklar kusurlu demokrasilerde olduğundan daha yaygındır. Yozlaşma yayılma eğilimindedir ve hukukun egemenliği zayıftır. Sivil toplum zayıftır ve hukuk bağımsız değildir (The Economist Democracy Index, 2014).

Otoriter rejimlerde ise siyasal çoğulculuk yoktur ya da ciddi derecede sınırlanmıştır. Demokrasinin bazı resmi kurumları var olabilir ancak bunların çok az gücü vardır. Seçimler, şayet yapılıyorsa, özgür ve adil değildir. Temel özgürlüklerin suiistimali ve kısıtlanması konusunda umursamazlık mevcuttur. Basın genelde devlete aittir ya da iktidardaki rejime bağlı olan gruplar tarafından kontrol edilmektedir. Hükümetin eleştirilmesine baskı uygulanmaktadır ve her tarafa yayılan sansür vardır. Bağımsız yargı yoktur (The Economist Democracy Index, 2014).

Aşağıda yer alan Tablo 1'de The Economist Intelligence Unit tarafından belirlenen ülkelerin demokrasi seviyelerine göre dağılımları verilmiştir.

Tablo 1: Ülkelerin Demokrasi Seviyelerinin Dağılım İndeksi 2014

Demokrasi Seviyesi	Ülke Sayısı	Ülkelerin Yüzdesele Dağılımı (%)	Ülkelerin Dünya Nüfusu İçindeki Payı (%)
Tam Demokrasiler	24	14.4	12.5
Kusurlu Demokrasiler	52	31.1	35.5
Karma Rejimler	39	23.4	14.4
Otoriter Rejimler	52	31.1	37.6
Toplam	167	100	100

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, www.eiu.com.

Ülkelerin demokrasi seviyelerine göre sınıflandığı Tablo 1'de yer alan bilgilere göre, 167 ülkenin 24'ü (%14,4) tam demokrasiye, 52'si (%31.1) kusurlu demokrasiye, 39'u (%23,4) karma rejime ve 52'si (%31.1) ise otoriter bir rejime sahiptir.

Bu çalışmada yapılmak istenen, hükümet sistemleri ya da devlet şekilleri üzerinden bir tartışma sürdürmek değil, farklı hükümet sistemleri ve

devlet şekillerinin ülkelerin demokrasi seviyelerinin belirlenmesi noktasında bir rol oynayıp oynamadığını incelemektir.

Özellikle Türkçe yazında hükümet sistemleri ve demokrasi arasındaki ilişki doğrudan ve dolaylı olarak inceleyen eserler olmakla birlikte (Abdullayev, 2009; Tataroğlu, 2006; Bezci, 2005; Akgül, 2010; Şahin 2014) bu çalışma gerek yöntem ve veri bakımından gerekse

de hükümet sistemlerini parlamenter ve başkanlık sistemi ile sınırlandırmaması ve devlet şekillerini de hesaba katması bakımından Türkçe yazında özgün bir değere sahiptir.

Çalışmanın devam eden kısmında hükümet sistemleri ve devlet şekilleri hakkında bilgi verilecek, sonrasında çalışmanın yöntemi açıklanarak bulgular sunulacak ve değerlendirme sonuç kısmında da bulgular üzerinde bir tartışma yapılacaktır.

2. HÜKÜMET SİSTEMLERİ VE DEVLET ŞEKİLLERİ

Bir kavram olarak hükümet sistemi, devlet içinde yer alan yasama yürütme ve yargı erklerinin dağılımı ve düzenlenişi açısından anayasal demokrasilerde ve/veya demokratik olmayan rejimlerde uygulanan kural ve kurumlar bütünü (Hekimoğlu, 2009) şeklinde ifade edilebilir.

Hükümet sistemlerini genel olarak kuvvetler birliği sistemleri ve kuvvetler ayrılığı sistemleri olarak ele alırsak, kuvvetler birliği yaklaşımında kuvvetlerin ya yasamada ya da yürütmede birleştiğini görmek mümkündür. Bu bağlamda mutlak monarşi ve diktatörlükler¹ yürütmede birleşme, Meclis Hükümeti Sistemi de yasamada birleşme şeklinde ortaya çıkan hükümet sistemleridir. Kuvvetler ayrılığı sistemlerinde ise hükümet sistemleri başkanlık, yarı-başkanlık ve parlamenter sistemler olarak karşımıza çıkmaktadır (Gözler, 2012).

Meclis hükümeti sisteminde yasama ve yürütme erkleri halk tarafından seçilen bir meclis tarafından kullanılmaktadır. Ancak meclis hükümeti sistemi günümüzde uygulaması olan bir sistem değildir². Meclis hükümeti sistemi tarihsel olarak daha çok olağanüstü hallerde ve kriz dönemlerinde uygulanmıştır. Örneğin Fransa (1792-1795) ve Türkiye (1920-1923) (Gözler, 2012).

Yarı-başkanlık sistemi hem parlamenter sistem hem de başkanlık sistemi ile birtakım ortak özellikler paylaşmaktadır. Yarı başkanlık sisteminin temel özelliklerinden bir tanesi başkanlık sisteminde olduğu

gibi devlet başkanının halk tarafından seçiliyor olmasıdır. Halk tarafından seçilen devlet başkanı yürütme kuvvetinin bir kanadını oluştururken, diğer kanadını parlamenter sistemlerde olduğu gibi başbakan ve bakanlar kurulundan oluşan hükümet oluşturur. Başbakanın önderlik ettiği hükümet parlamenter sistemlerde olduğu gibi göreve başlarken parlamentodan güvenoyu almak zorundadır. Görev esnasında da hükümet parlamentoya karşı sorumludur ve parlamentonun güvenine dayanmak zorundadır. Nihayet yarı başkanlık sisteminde parlamenter sistemin tersine devlet başkanının siyasi gücü yoğun ve kapsamlıdır³ (Duverger, 1980; Elgie, 1999; Yazıcı, 2002; Eyüboğlu, 2007).

Parlamenter sistem başkanlık sisteminden farklı olarak yürütmenin iki başlı olduğu bir sistemdir. Yürütmenin sorumsuz kanadını meclis tarafından seçilen devlet başkanı, sorumlu kanadını da devlet başkanı tarafından seçilen başbakan ve bakanlardan oluşan kabine/hükümet oluşturur. Ancak hukuken başbakanı seçme yetkisi devlet başkanına verilmiş olsa da, hükümetin meclisten güvenoyu alması zorunlu olduğu için, fiilen başbakanın kim olacağını belirleyecek irade yasama organına aittir. Bu durumun parlamenter sistemin karakteristik özelliklerinden birisi olduğu iddia edilebilir (Siaroff, 2003; Özbudun, 2005; Kalaycıoğlu, 2005). Parlamenter sistemlerde yürütme, yasama içerisinde seçilir ve yukarıda da ifade edildiği gibi yürütme erki göreve başlarken parlamentonun güvenini almak zorundadır. Ayrıca yürütmenin görev esnasında da parlamentoya karşı sorumluluğu devam etmektedir (Lijphart, 1992). Yasama organı belli aralıklarla yapılan genel seçimlerle belirlenmektedir. Parlamenter sistemlerde başkanlık sisteminden farklı olarak yasamanın yürütmeyi yürütmenin de yasamayı feshetme yetkisi bulunmaktadır (Gözler, 2012).

Günümüz parlamenter hükümet sisteminde başbakan bakanların başı konumundadır ve başbakanın konumu hukuken de siyaseten de kuvvetlidir.

¹Bu çalışmada diğer kategorisi hükümet şekillerine ilişkin alıntı yaptığımız kaynağa istinaden Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri "monarşiler" üst başlığı üzerinden, Bosna Hersek, Çin, İran, Kuzey Kore, Myanmar "diğer" üst başlığı üzerinden, Libya, Nepal ve Zimbabve "geçici (Transitional)" üst başlığı üzerinden değerlendirilmiştir. <http://presidential-power.com/?p=1740>

²Bazı yazarlar İsviçre hükümet sisteminin meclis hükümeti sistemi olduğunu ileri sürüyorlarsa da bu konu tartışmalıdır (Gözler, 2012). Hükümet sistemleri verisini aldığımız kaynakta da İsviçre parlamenter sistem olarak ele alınmakta ancak ne hükümet/devlet başkanının ne kabinenin ne de Başbakanın sorumluluğunun olmadığı parlamenter sistemler içerisinde gösterilmektedir. <http://presidential-power.com/?p=1740>

³Bu çalışmada devletlerin hükümet sistemlerine ait listenin referans alındığı internet sitesinde Türkiye 2007 yılından itibaren yarı başkanlık hükümet sistemine sahip bir ülke olarak gösterilmesine rağmen 1982 Anayasası göz önünde bulundurulduğunda parlamenter sistem olarak ele alınmasının daha doğru olacağı düşünülmüştür.

Bundan dolayı parlamenter sistemlerde yürütme erki içinde en güçlü kişinin başbakan⁴ olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır (Linz,1994).

Başkanlık sisteminde ise parlamenter sisteme göre daha sert bir kuvvetler ayrılığının uygulandığı söylenebilir. Başkanlık sisteminde yürütme tek başlıdır ve yürütmenin başı doğrudan ya da ona benzer bir yöntemle belli bir zaman dilimi için halk tarafından seçilen başkandır. Başkanlık sisteminde başkan hem devlet başkanı hem başbakandır, yani yürütme erkini tek başına kullanan kişidir. Başkanlık sisteminde başkan ekibini kendisi kurmaktadır. Yürütmenin yasamayı yasamanın da yürütmeyi feshetme yetkisi yoktur. Hükümetin parlamentonun oyu ile atanması ya da düşürülmesi söz konusu değildir. Başkan seçildiği süre boyunca görevinin başındadır. Seçimler yasama organı ve başkanlık için ayrı ayrı yapılır. Bir başka ifadeyle başkanın görev süresi sabittir. (Sartori, 1997; Çam, 1993).

Devlet şekilleri esasında devletleri cumhuriyet-monarşi ve üniter devlet-federal devlet şeklinde incelediğimizde bir devlet şekli olarak cumhuriyet ve monarşinin devlet başkanının göreve geliş usulüne göre birbirinden ayrıldığı iddia edilebilir. Bu bağlamda devlet başkanlığı görevi veraset usulüne göre belirleniyorsa monarşi, başka bir usulle belirleniyor ise cumhuriyettir (Duguit, 1928 aktaran Gözler, 1999). Cumhuriyetlerde devlet başkanı sadece seçimle göreve gelmek zorunda değildir. Veraset usulüne göre belirlenmeyen bir devlet başkanlığı makamı varsa o devlet bir cumhuriyettir. Devlet başkanının seçimle ya da zor kullanarak göreve gelmesi o devletin şeklinin cumhuriyet olarak kabul edilmesine engel değildir (Gözler, 1999).

Üniter devlet, devletin organlarının (yasama, yürütme, yargı) ve unsurlarının (millet, ülke, egemenlik) "teklik" özelliğiyle tanımlandığı devlet şeklidir (Gözler, 2012). Üniter devletlerde devlet organları tek olduğu gibi hukuk ve yasa birliği de söz konusudur (Gözübüyük, 2004). Federal devlet ise aslında bir karma devlet biçimidir⁵. Federal devlet, bir federal devlet ile federe devletlerden oluşmaktadır. Federal devlet merkezi devlettir ve uluslararası kişiliğe sahiptir; federe devletlerin ise uluslararası

kışılığı yoktur ve bölgesel devletlerdir. Federal devlet ile federe devletler arasındaki yetki paylaşımı anayasa ile yapılmıştır (Gözler, 2012).

3. YÖNTEM

Bu çalışmada ülkelerin bulunduğu demokrasi seviyesi üzerinde devlet ve hükümet şekillerinin bir farklılık yaratıp yaratmadığı analiz edilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda ikincil veriler kullanılarak t testi ve ANOVA gibi nicel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Ülkelerin demokrasi seviyelerini belirlemek için The Economist Intelligence Unit' tarafından hazırlanan demokrasi indeksi dikkate alınmıştır. 2014 yılı verileri dikkate alınarak The Economist dergisinin internet sayfasından indirilen söz konusu indeks beş ayrı kategori indeksinin basit bir ortalamasıdır. Bu kategoriler Seçim Süreci ve Çoğulculuk; Temel Haklar; Hükümetin İşleyişi; Siyasal Katılım ve Siyasal Kültür kategorileridir. Her bir kategorinin 0'dan 10'a kadar derecelendirmesi vardır ve bu beş kategoride gruplanan toplam 60 gösterge bulunmaktadır.

Kategori indeksleri, kategorideki gösterge puanlarının 0'dan 10'a kadar olan bir ölçüğe çevrilmiş özetine dayalıdır. Şayet ülkeler aşağıdaki kritik alanlardan 1 puan alamazlarsa, kategori puanlarında düzenleme yapılır:

1. Ulusal seçimlerin özgür ve adil olup olmadığı
2. Seçmenlerin güvenliği
3. Yabancı güçlerin hükümet üzerindeki etkisi
4. Kamu hizmetinin politikaları uygulama kabiliyeti

Şayet ilk üç sorunun puanlaması 0 (veya 0.5) ise bir puan ilgili kategorideki indeksten düşülür (ya seçim süreci ve çoğulculuktan ya da hükümetin işleyişinden). Şayet 4'ünün puanlaması 0 ise, bir puan hükümetin işleyişi kategori indeksinden düşülür. İndeks değerleri ülkeleri dört tip rejimden birine yerleştirmek için kullanılır:

1. Tam demokrasiler (8-10 arası puan)
2. Kusurlu demokrasiler (6-7.9 arası puan)
3. Karma rejimler (4-5.9 arası puan)
4. Otoriter rejimler (4'ün altı puan)

Rejim türleri için eşik noktası, bir ondalık noktaya yuvarlanan genel puanlara dayanır.

⁴Parlamenter hükümet sistemine sahip ülkelerde Başbakanın "Şansölye", Bakanlar Konseyi Başkanı" ya da "Kabine Şef" gibi isimlerle anıldığını görmek mümkündür.(Lijphart, 1994).Karma devlet biçimleri "şahsi birlik", "gerçek birlik" konfederasyon" ve "federasyon" şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde kişisel birlik ya da gerçek birlik türü bir karma devlet biçimi bulunmamaktadır (Gözübüyük, 2004). Bununla birlikte günümüzde dar ve teknik anlamda konfederasyon olarak kabul edilen bir devlet biçimi de bulunmamaktadır (Gözler, 2012).

⁵Karma devlet biçimleri "şahsi birlik", "gerçek birlik" konfederasyon" ve "federasyon" şeklinde tanımlanmaktadır. Günümüzde kişisel birlik ya da gerçek birlik türü bir karma devlet biçimi bulunmamaktadır (Gözübüyük, 2004). Bununla birlikte günümüzde dar ve teknik anlamda konfederasyon olarak kabul edilen bir devlet biçimi de bulunmamaktadır (Gözler, 2012).

Çalışmada ülkelerin devlet şekilleri hakkındaki bilgiye devletlerin anayasalarından ve Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın internet sayfasından (<http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa>) ulaşılmıştır. Ülkelerin hükümet sistemlerinin listesine ise Presidential Power başlıklı (<http://presidential-power.com/?p=1740>) internet sitesinden ulaşılmıştır.

4. BULGULAR

Bu başlık altında t-testi, ANOVA ve Post Hoc testi sonuçlarına yer verilecektir. Bu testlerin sonucunda

elde edilen bulgular değerlendirme ve sonuç kısmında tartışılacaktır.

Aşağıda yer alan tablolarda değişkenlere ait tanımlayıcı istatistiklere, demokrasi seviyesinin ülkelerin devlet (Federal-Üniter&Monarşi-Cumhuriyet) ve hükümet şekillerine (Başkanlık-Yarı Başkanlık-Parlamentar-Diğer) göre farklılığının değerlendirildiği test sonuçları ile toplam demokrasi puanı açısından ülkelerin hükümet şekillerine göre sahip olduğu farklılığın "kaynağının" incelendiği test sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 2: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	N	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı	164	1,08	9,93	5,04	2,20
Seçim Süreci ve Çoğulculuk Puanı	164	0,00	10,00	5,59	3,50
Hükümetin İşleyiş Puanı	164	0,00	9,64	4,50	2,48
Siyasal Katılım Puanı	164	1,00	10,00	4,55	1,86
Siyasal Kültür Puanı	164	1,00	10,00	5,21	1,59
Temel Haklar Puanı	164	0,00	10,00	5,75	2,83
Federal-Üniter	164	1,00	2,00	1,84	0,36
Monarşi-Cumhuriyet	164	1,00	2,00	1,82	0,38
Hükümet Şekli	164	1,00	4,00	2,17	0,93

Tablo 2'de, çalışmada kullanılan değişkenlere ait frekans, minimum, maksimum, ortalama ve standart sapma değerleri gösterilmiştir. Demokrasi indeksi toplam puanı en yüksek olan ülke 9.93 ile Norveç iken, en düşük demokrasi indeksi toplam puanına

sahip ülke 1.08 ile Kuzey Kore'dir. 164 ülkenin demokrasi indeksi ortalaması ise 5.04'dür. Türkiye'nin bu kategorideki puanı 5.12'dir ve 164 ülke arasında 98. sıradadır.

Tablo 3: Demokrasi Seviyesinin Ülkelerin Devlet Şekillerine Göre (Federal-Üniter) Farklılığının Testi

Değişkenler	Devlet Şekilleri	N	Ortalama	Std. Sapma	t Değeri	Sig. (p)
Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı	Federal	26	5,23	2,55	0,457	0,648
	Üniter	138	5,01	2,14		
Hükümetin İşleyiş Puanı	Federal	26	4,76	2,99	0,602	0,548
	Üniter	138	4,44	2,38		
Siyasal Katılım Puanı	Federal	26	4,92	1,99	1,097	0,274
	Üniter	138	4,48	1,84		
Siyasal Kültür Puanı	Federal	26	5,30	1,91	0,264	0,794
	Üniter	138	5,20	1,52		
Temel Haklar Puanı	Federal	26	5,84	2,97	0,181	0,857
	Üniter	138	5,73	2,81		
Seçim Süreci ve Çoğulculuk Puanı	Federal	26	5,65	3,41	0,091	0,928
	Üniter	138	5,58	3,53		

Tablo 3'de, ülkelerin devlet şeklinin federal ve üniter olması bakımından demokrasi seviyeleri arasındaki farklılığın incelendiği t testi sonuçları yer almaktadır. Demokrasi seviyesini gösteren tüm değişkenlerde federal devletlerin üniter devletlere

göre matematiksel olarak daha büyük ortalama değere sahip olmalarına karşın, söz konusu farklılıkların anlamlılığı, t testi sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Tablo 4: Demokrasi Seviyesinin Ülkelerin Devlet Şekillerine Göre (Monarşi-Cumhuriyet) Farklılığının Testi

Değişkenler	Devlet Şekilleri	N	Ortalama	Std. Sapma	t Değeri	Sig. (p)
Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı	Monarşi	29	5,75	2,62	1,925	0,056
	Cumhuriyet	135	4,89	2,08		
Hükümetin İşleyiş Puanı	Monarşi	29	5,82	2,47	3,197	0,003
	Cumhuriyet	135	4,21	2,39		
Siyasal Katılım Puanı	Monarşi	29	4,82	2,52	0,675	0,504
	Cumhuriyet	135	4,49	1,70		
Siyasal Kültür Puanı	Monarşi	29	6,03	1,97	2,559	0,015
	Cumhuriyet	135	5,04	1,44		
Temel Haklar Puanı	Monarşi	29	6,37	3,05	1,322	0,188
	Cumhuriyet	135	5,61	2,77		
Seçim Süreci ve Çoğulculuk Puanı	Monarşi	29	5,86	3,73	0,447	0,655
	Cumhuriyet	135	5,54	3,46		

Tablo 4'de ise, ülkelerin devlet şeklinin monarşi ve cumhuriyet olması bakımından demokrasi seviyeleri arasındaki farklılığın incelendiği t testi sonuçları yer almaktadır. Buna göre demokrasi seviyesini gösteren tüm değişkenlerde monarşik devletler cumhuriyetlere oranla matematiksel olarak daha büyük ortalama değere sahiptir. Bununla birlikte söz konusu farklılıklar Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı (t=1,925; p=0,056)

Hükümetin İşleyiş Puanı (t=3,197; p=0,003) ve Siyasal Kültür Puanı (t=2,559; p=0,015) değişkenlerinde t testine göre anlamlıdır. Buna göre monarşik devletler cumhuriyetlere göre istatistiksel olarak daha yüksek demokrasi seviyesine sahiptirler ve bu durum en belirgin şekilde kendini özellikle hükümetin işleyişi ve siyasal kültür değişkenleri açısından göstermektedir.

Tablo 5: Demokrasi Seviyesinin Ülkelerin Hükümet Şekillerine Göre (Başkanlık-Yarı Başkanlık-Parlamente- Diğer) Farklılığının Testi (ANOVA)

Değişkenler	Hükümet Şekilleri	F	Sig.(p)
Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı	Başkanlık	10,04	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		
Seçim Süreci ve Çoğulculuk Puanı	Başkanlık	9,680	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		
Hükümetin İşleyiş Puanı	Başkanlık	9,377	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		
Siyasal Katılım Puanı	Başkanlık	10,841	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		
Siyasal Kültür Puanı	Başkanlık	8,871	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		
Temel Haklar Puanı	Başkanlık	6,574	0,000
	Yarı Başkanlık		
	Parlamente		
	Diğer		

Tablo 5’de, ülkelerin demokrasi seviyesinin hükümet şekillerine göre farklılık gösterip göstermediğinin test edildiği ANOVA testi sonuçları yer almaktadır. Tabloda yer alan sonuçlara göre, devletlerin demokrasi seviyesini gösteren tüm değişkenlerde hükümet şekillerine göre anlamlı farklılığın ($p>0,00$) olduğu görülmektedir. Diğer bir

ifade ile devletlerin başkanlık, yarı başkanlık ve parlamente hükümet şekillerine sahip olmaları ile demokrasi seviyeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır. Farklılığın hangi hükümet şekilleri arasında olduğunu görmek için Post-Hoc (Tukey HSD) testi yapılmıştır.

Tablo 6: Toplam Demokrasi Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Göre Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Toplam Demokrasi Seviyesi Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,255	,924
			Parlamenter	-1,216*	,018
			Diğer	2,244*	,005
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	0,255	,924
			Parlamenter	-0,961	,079
			Diğer	2,500*	,001
	Parlamenter		Başkanlık	1,216*	,018
			Yarı Başkanlık	0,961	,079
			Diğer	3,461*	,000
	Diğer		Başkanlık	-2,244*	,005
			Yarı Başkanlık	-2,500*	,001
			Parlamenter	-3,461*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 6'ya bakıldığında, %5 anlamlılık düzeyi dikkate alındığında, parlamenter sisteme sahip ülkelerin istatistiksel olarak başkanlık ve diğer olarak ifade edilen sistemde yer alan ülkelere göre anlamlı şekilde daha yüksek demokrasi seviyesine

sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte diğer kategorisinde yer alan ülkelerin başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemde yer alan ülkelere göre daha düşük demokrasi seviyesine sahip oldukları belirlenmiştir.

Tablo 7: Seçim Süreci ve Çoğulculuk Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Seçim süreci ve Çoğulculuk Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,265	,977
			Parlamenter	-1,106	,332
			Diğer	4,489*	,000
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	,2653	,977
			Parlamenter	-0,841	,548
			Diğer	4,754*	,000
	Parlamenter		Başkanlık	1,106	,332
			Yarı Başkanlık	0,841	,548
			Diğer	5,596*	,000
	Diğer		Başkanlık	-4,489*	,000
			Yarı Başkanlık	-4,754*	,000
			Parlamenter	-5,596*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 7'de ki sonuçlara bakıldığında diğer kategorisinde yer alan ülkelerin başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemde yer alan ülkelere göre

seçim süreci ve çoğulculuk kategorisinde daha düşük bir demokrasi seviyesine sahip oldukları istatistiksel olarak belirlenmiştir.

Tablo 8: Hükümetin İşleyiş Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Hükümetin İşleyiş Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,150	,988
			Parlamente	-1,769*	,001
			Diğer	1,500	,189
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	,1509	,988
			Parlamente	-1,618*	,002
			Diğer	1,650	,118
	Parlamente		Başkanlık	1,769*	,001
			Yarı Başkanlık	1,618*	,002
			Diğer	3,269*	,000
	Diğer		Başkanlık	-1,500	,189
			Yarı Başkanlık	-1,650	,118
			Parlamente	-3,269*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 8'e bakıldığında parlamenter sisteme sahip ülkelerin başkanlık, yarı başkanlık ve diğer olarak ifade edilen sistemde yer alan ülkelere göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde hükümetin işleyiş kategorisinde daha yüksek bir demokrasi puanına sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 9: Siyasal Katılım Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Siyasal Katılım Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,549	,384
			Parlamente	-1,139*	,007
			Diğer	1,815*	,007
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	0,549	,384
			Parlamente	-0,590	,297
			Diğer	2,364*	,000
	Parlamente		Başkanlık	1,139*	,007
			Yarı Başkanlık	0,590	,297
			Diğer	2,955*	,000
	Diğer		Başkanlık	-1,815*	,007
			Yarı Başkanlık	-2,364*	,000
			Parlamente	-2,955*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 9'daki sonuçlarda parlamenter sisteme sahip ülkelerin başkanlık ve diğer olarak ifade edilen sistemde yer alan ülkelere göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek siyasal katılım seviyesine sahip oldukları görülmektedir. Bununla birlikte diğer kategorisinde yer alan ülkelerin başkanlık, yarı başkanlık ve parlamenter sistemde yer alan ülkelere göre daha düşük siyasal katılım seviyesine sahip oldukları da belirlenmiştir.

Tablo 10: Siyasal Kültür Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Siyasal Kültür Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,028	,988
			Parlamenter	-1,123*	,001
			Diğer	0,831	,312
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	0,02850	,988
			Parlamenter	-1,095*	,001
			Diğer	0,860	,272
	Parlamenter		Başkanlık	1,123*	,001
			Yarı Başkanlık	1,095*	,001
			Diğer	1,955*	,000
	Diğer		Başkanlık	-0,831	,312
			Yarı Başkanlık	-0,860	,272
			Parlamenter	-1,955*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 10'a bakıldığında parlamenter sisteme sahip ülkelerin başkanlık, yarı başkanlık ve diğer kategorisinde yer alan hükümet sistemlerine göre daha yüksek siyasi kültür puanına sahip oldukları istatistiksel olarak belirlenmiştir.

Tablo 11: Temel Haklar Puanı Açısından Ülkelerin Hükümet Şekillerine Farklılığın Kaynağının İncelenmesi (Tukey HSD)

		Hükümet Şekli (I)	Hükümet Şekli (J)	Ortalama Farklılık (I-J)	Sig. (p)
TUKEY HSD Temel Haklar Puanı	Başkanlık		Yarı Başkanlık	-0,362	,908
			Parlamenter	-1,128	,165
			Diğer	2,634*	,015
	Yarı Başkanlık		Başkanlık	0,362	,908
			Parlamenter	-0,765	,467
			Diğer	2,996*	,004
	Parlamenter		Başkanlık	1,128	,165
			Yarı Başkanlık	0,765	,467
			Diğer	3,762*	,000
	Diğer		Başkanlık	-2,634*	,015
			Yarı Başkanlık	-2,996*	,004
			Parlamenter	-3,762*	,000

* İstatistiksel olarak %5 anlamlılığa işaret etmektedir.

Tablo 11'de ki sonuçlara bakıldığında diğer temel haklar kategorisinde daha düşük seviyeye sahip oldukları istatistiksel olarak belirlenmiştir.

kollarının üstünde açık bir üstünlüğü olan siyasi bir organdır. Hükümet yetkisinin kullanımında etkili bir kuvvetler ayrılığı sistemi mevcuttur. Hükümet askeriya da güvenlik hizmetlerinin etkisinden muaftır. Çünkü parlamenter sistemlerde başkanlık sistemlerinin tersine görece daha az askeri müdahale ile karşılaşma ve demokrasinin kesintiye uğraması durumu ortaya çıkmaktadır. Bunun en temel nedeni, parlamenter sistemlerde görülmeyen ancak başkanlık sisteminin doğasına uygun olarak ortaya çıkan “çifte meşruluk” sorunudur (Abdullayev, 2002). Her şeyden önce başkanlık sistemlerinde hem yasama organı hem de yürütme organı halk tarafından seçilmekte ve bu durumda her iki organın ayrı meşruluk iddiasında bulunmasına sebep olabilmektedir. Çifte meşruluk sorunu, başkanlık sistemlerinde yasama-yürütme erkeleri arasında, özellikle de başkanın ve yasama organının çoğunluğunun farklı partilerden olması durumunda, herhangi bir tartışmalı konu karşısında siyasal ve ideolojik bir kutuplaşmaya sebep olabilir (Uluşahin, 1999). Bu kutuplaşma şayet iki organ arasında işbirliği yapmama ve krizin derinleşmesi sonucunu doğurursa bundan kaynaklı olarak siyaset dışı kurum veya kişilerin, örneğin ordunun, yasama organı ve başkan arasında arabulucu olarak devreye girmesi ve/veya demokratik yönetim usulünün – askeri darbe gibi yöntemlerle- kesintiye uğraması durumu ile karşılaşılabilir (Linz, 1993). Dolayısıyla parlamenter sistemlerde yasama ve yürütme organı arasında herhangi bir nedenden kaynaklı bir kriz çıkarsa bu kriz herhangi bir siyaset dışı kurumun müdahalesi olmadan güvensizlik oyu ve fesih gibi araçlarla çözülebilir. Ancak başkanlık sisteminde fesih ve güvensizlik oyu gibi araçlarla yasama ve yürütme organları karşılıklı olarak birbirlerinin hukuki varlıklarına son veremedikleri için eğer bir kriz çıkarsa bu kriz, yeni bir seçimle aşılamayacağı için böyle bir durumda askeri darbe ihtimali ortaya çıkabilir (Gözler, 2012).

Bununla birlikte monarşilerde ve parlamenter sistemlerde yabancı güçler ve kurumlar önemli hükümet işlevlerine ya da politikalarına karar veremezler. Özel ekonomik, dini ya da başka güçlü yerel gruplar demokratik kurumlara paralel olarak önemli siyasi güç kullanamazlar. Seçimler arasında hükümetin seçmenlere karşı olan yükümlülüğünü garanti altına almak için yeterli mekanizmalar ve kurumlar mevcuttur. Örneğin Sayıştay parlamenter demokrasinin çalışma ilkesi olan “kamunun sorumluluk rejiminin” uygulanmasında önemli

bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada parlamenter sistemlerde devletin gelirlerini toplama ve giderlerini gerçekleştirme bakımından yürütmenin yasamaya karşı sorumlu olması ilkesi esasında üzerinden, yürütme organının izin verilen kaynakların kullanımında limitlerin aşılmadığı konusunda yasamaya güven vermesi beklenmektedir. Bunun yanında hükümet ve hükümet kurumlarının kaynakların verimli, etkin ve tutumlu yönetiminde de sorumluluğu bulunmaktadır. “Kamusal Hesap Verme Sorumluluğu; kamu kaynaklarının yönetimi ile görevli kişi veya kurumların, bu kaynaklara ilişkin mali, idari ve program sorumlulukları nedeniyle hesap verme durumunda bulunmaları ve bu sorumluluğu yükleyenlere rapor verme zorunluluklarıdır. Denetim ise, sorumluluk ilişkisi üzerine getirilmiş olan süreç olup, iyi yönetimi sağlamaya yönelik bir araçtır” (Kubalı, 1999) ve bu nokta da örnek kurum olarak gösterilmiş olan Sayıştayın hükümetin seçmenlere karşı olan yükümlülüğünü garanti altına almak için var olan bir kurum olması üzerinden önemi yadsınamaz.

Aynı şekilde monarşilerde ve parlamenter sistemlerde hükümetin işleyişi, yeterli oranda halka açık ve şeffaftır. Yozlaşma yaygın değildir. Hükümetin politikalarını uygulamakta kamu görevlileri istekli ve liyakatlidir. Gerçekten de, parlamenter sistemlerde parlamentonun bürokrasiye müdahale etme gücünün zayıf olması sebebiyle daha çok siyasi iktidar ile bürokrasi arasındaki ilişki göz önünde olmaktadır. Başkanlık sisteminde yürütme erkinin elinde bulunduran başkan sistemin işleyebilmesi adına fazlaca siyasi atama yapmasına rağmen, parlamenter sistemlerde iktidara gelen partiler görece daha az sayıda siyasi atama yaparlar. Parlamenter sisteme sahip bazı Avrupa ülkelerinde örneğin Almanya’da siyasi memurluk olarak ortaya çıkan ve iktidar değişikliklerinde bu mevkilere yeni gelen hükümetin kendi seçtiği bürokratların atanacağı mevkiler bulunmaktadır. Ancak bu durum sürekli bir iltimas ya da kayırma sisteminin olduğu vurgusu da taşımamaktadır. Avrupa parlamenter sistemlerinde bu tür uygulamalar genellikle çok dar ve sınırlıdır ve siyasi iktidarın bu yolla bürokrasiye etki etme ve denetim altına alma olanağı bulunmamaktadır. Kural olarak parlamenter rejimlerde liyakat sistemi uygulanır. Çünkü bürokratlar ve sivil memurlar Başkanlık sisteminden farklı olarak siyasi iktidara karşı daha fazla güvenceye sahiptirler (Tataroğlu, 2006).

Hükümetin işleyişi üst başlığında son olarak monarşiler ve parlamenter sistemlerde halkın siyasi

partilere ve hükümete duyduğu güven yüksektir. Bireyler, hayatları üzerinde özgür seçim ve kontrole sahip olduklarına inanmaktadırlar. Hükümetin otoritesi ülkenin tümüne uzanmaktadır.

Siyasal kültür üst başlığı altında ise monarşilerde ve parlamenter sistemin uygulandığı ülkelerde istikrarlı, işleyen bir demokrasiyi desteklemek için yeterli düzeyde toplumsal mutabakat ve uyum vardır. Toplumun çok düşük bir oranı meclisi ve seçimleri devre dışı bırakan güçlü bir lider arzusundadır. Zaten parlamenter sistemlerde iktidarın kişiselleşmesi durumu bir başka ifadeyle meclisi ve seçimleri devre dışı bırakan bir liderin ortaya çıkması durumu pek olası değildir. Çünkü yürütme iki başlıdır ve yürütmenin yasamanın güvenine dayanması gerekir. Bir başka ifadeyle parlamenter sistemlerde başkanlık sisteminden farklı olarak halk tarafından seçilen ve görev süresi dolmadan görevden alınamayan bir başkan bulunmadığından iktidarın kişiselleşmesi durumu da ortaya çıkamamaktadır. Başkanlık sisteminde ise yürütmenin tek başı olan başkan devleti, hükümeti ve bütün halkı temsil ettiği yanılsamasına kapılarak iktidarını kişiselleştirme yoluna gidebilir (Gözler, 2012). Bunun doğal sonucu da Başkanlık sisteminin uygulandığı ülkelerde kurumsal yapıların cılızlaşması olmaktadır (Nino, 1996). Bu noktada parlamenter sistemlerde iktidarın kişiselleşmesi ve kurumsal yapıların cılızlaşması durumlarının Başkanlık sisteminde göre daha az ortaya çıkması, parlamenter sistemlerde bireylerin hayatları üzerinde özgür seçim ve kontrole sahip olduklarına dair bir inanç beslemelerine sebep olmaktadır.

Siyasal kültür başlığı altında devam edecek olursak, monarşilerde ve parlamenter sistemlerde toplumun çok düşük bir oranı orduyu tercih eden bir yönetim istemektedir. Toplumun çok düşük bir oranı uzmanlar veya teknokratlar tarafından yönetilmeyi tercih etmektedir. Linz (1993)'e göre zaten teknokratlar ya da siyaset dışı uzmanlar tarafından yönetim parlamenter sistemlerde görülebilen bir durum değildir çünkü parlamenter hükümette kamu sorunları hakkında bilgi ve deneyim sürekliliği bulunmaktadır ki bu, başkanlık sistemlerindeki hemen hemen tam süreksizlikle tezat halindedir. Başkanlık sisteminde parlamenter sistemden farklı olarak Başkanın kabineleri partiler arasındaki koalisyonlara değil, başkanın kişisel güvenine dayanmaktadır. Dolayısıyla teknokratik ve siyaset dışı atamalar lehine kuvvetli bir eğilim, büyük çapta kayırmacılık ve değişik başkanlar

zamanındaki kabine üyelikleri arasında göze çarpan bir süreksizlik vardır.

Son olarak siyasal kültür üst başlığında monarşilerde ve parlamenter sistemlerde toplumun çok büyük bir oranı kamu düzeninin sağlanmasında demokrasilerin yararlı olduğunu düşünmektedir. Toplumun çok büyük bir oranı demokrasinin ekonomik performansına fayda sağladığına inanmaktadır. Demokrasiye sağlanan yaygın desteğin düzeyi çok yüksektir. Zaten parlamenter sistemlerde demokrasinin kurum ve kurallarıyla var oluşu ve işleyişi önünde bir engel teşkil edebilecek tıkanıkların (yasama ve yürütme organları arasında çıkan krizin güvensizlik oyu ve fesih gibi yollarla çözülmesi) çözüm yolu vardır. Parlamenter sistemin yapısından gelen esneklik yani hükümet ile parlamento arasındaki siyasal sürecin sürekli gelişime açık olması, sistemin istikrarsızlık sonucu krize düşmesini engeller. Parlamenter sistemlerde başkanlık ve yarı başkanlık sistemlerinden farklı olarak, koalisyon hükümetlerinin istikrarsızlığı her zaman rejim istikrarsızlığını beraberinde getirmemektedir. Hatta bazen hükümette görülen istikrarsızlık, bütünüyle demokratik sistemin istikrarsızlığına karşı bir sigorta olabilir. Parlamenter sistemde olası bir karışıklık parlamentonun dağılmasından başka bir anlam ifade etmezken Başkanlık sistemlerinde, karışıklık bütün demokratik yapıyı sarmaktadır (Nino, 1996).

Bununla birlikte **siyasal katılım** üst başlığı altında parlamenter sisteme sahip ülkelerde ulusal seçimlere katılım oranı yüksektir; etnik, dini ve diğer azınlıklar siyasi süreçte makul düzeyde özerkliğe ve söz hakkına sahiptirler; meclisteki kadın vekil sayısı yüksektir; siyasi parti üyeliği yüksek ve siyasi sivil toplum örgütleri fazla ve aktiftir. Vatandaşların siyasetle bağlantısı yüksektir. Halk, yasalara uygun gösterilerde yer almaya hazırdır; yetişkin okuryazarlığı yüksektir. Yetişkin nüfus siyasi haberlere ilgi göstermekte ve siyaseti takip etmektedir; yetkililer, siyasi katılımı teşvik etmek için ciddi çaba sarf etmektedirler. Bu noktada ifade etmek gerekir ki, yetişkin nüfusun siyasal katılım düzeyinin parlamenter sistemlerde başkanlık sistemlerine oranla daha yüksek olmasının temel nedeni, parlamenter sistemde yasama meclisinin denetimine tabi olan hükümetin, yürütmede tek makam olarak görülmesi ve seçmenin bu noktada bir partiye oy verdiğinde dolaylı olarak hükümeti de atamış olması ve aynı zamanda oy verdiği parti liderinin de başbakan olacağını bilmesidir (Lijphart, 1994).

Bunun yanında parlamenter sistemlerde vatandaşların siyasetle bağlantısının yüksek olması siyasi partilerin parlamenter sistemlerdeki vazgeçilmez öneminden kaynaklanmaktadır. Bu noktada siyasi partiler parlamenter sistemlerde hükümetin organizasyonu, sosyalleşme ve sosyal hareketlilik, menfaatleri ortaya koyma ve açıklama, hedef belirleme ve profesyonel siyasetçiler yetiştirme (Heywood,2006) gibi fonksiyonların gerçekleştirilmesi ve bu noktada bireylerin siyasal sosyalleşmeleri için uygun ortam yaratılması noktasında önemli bir işleve sahiptirler. Zaten, Sartori (1997)'ye göre de, parlamenter sistemlerin işleyebilmesinin zorunlu şartı disiplinli partilerdir. Disiplinsiz partilerle parlamenter sistemler, işlemeyen meclis hükümeti sistemlerine dönüşmektedirler.

Başkanlık sistemlerinde ise oldukça zayıf bir siyasi parti yapılanması vardır. Başkanlık sistemi güçlü sorumlu partileri teşvik eden bir sistem değildir. Çünkü başkan adayının işin başında bir partisi yoksa bütün partilerden destek sağlamak onun menfaatindedir. Seçimlere katılan adayların bağlı bulunduğu bir parti örgütünün bulunması gerekmez; adaylar diğer politikacıların desteğine ihtiyaç duymazlar ve kendi kendilerini aday gösterip sahneye metaorlar gibi girebilirler (Linz, 1993).

Nihayet, diğer kategorisinde yer alan ülkeler **“seçim süreci ve çoğulculuk”** üst başlığı esasında değerlendirildiğinde bu ülkelerde Millet Meclisi ve hükümet başkanı için yapılan seçimler özgür değildir. Belediye seçimlerinin özgür ve adil olduğunu söylemek zordur. Genel oy hakkında bir takım sıkıntılar vardır. Vatandaşlar devlet ve devlet-dışı kurumlardan güvenlikleri ile ilgili ciddi tehditler almadan oylarını atamamaktadırlar. Kanunlar, seçim sürecinde kapsamlı bir şekilde eşit kampanya fırsatları sağlamamaktadır. Siyasal partilerin finansman süreci şeffaf ve genel olarak kabul görmüş değildir. Seçimlerden sonra, gücün düzenli bir şekilde el değiştirmesi anayasal bir mekanizma değildir. Vatandaşlar hükümetten bağımsız olarak siyasi parti kurmakta özgür değildirler. Muhalefet partilerinin iktidara gelmek için gerçekçi olasılıkları bulunmamaktadır. Kamu görevine olası erişim tüm vatandaşlar için açık değildir. Vatandaşlar devlet müdahalesi ve denetimi olmadan siyasi ve sivil organizasyonlar oluşturmakta özgür değildirler.

Diğer kategorisinde yer alan ülkelerde **temel haklar** üst başlığı esasında değerlendirildiğinde ise özgür bir elektronik basın ve yazılı basın

olmadığı gözükmektedir. Şiddet savunuculuğunun yasaklanması gibi genel olarak kabul edilen sınırlamaların dışında ifade ve protesto özgürlüğü yoktur. Kamusal sorunların, makul fikir çeşitliliği ile açık ve özgür tartışması yapılamaz. İnternete erişimde siyasi kısıtlamalar vardır. Vatandaşlar profesyonel örgütler ve sendikalar kurmakta özgür değildir. Kurumlar vatandaşlara başarılı bir şekilde hükümete sorunların düzeltilmesi için başvuruda bulunma olanağı sağlamaz. Hukukun hükümet etkisinden muaf olduğu düşünülmez. Tüm dinlerin özgür bir şekilde faaliyet göstermesine izin verilmez, bazıları kısıtlanmıştır. Kanun eşitlik ve koruma gerektirdiği halde, bazı dini gruplar diğerleri tarafından sindirildiklerini hisseder. Vatandaşların kanun önünde eşit muamele gördüğü söylenemez. Vatandaşlar temel güvenlikten memnun değildir. Vatandaşların cinsiyet eşitliği; seyahat, iş seçimi ve öğrenim görme gibi kişisel özgürlüklerden yararlanma düzeyi düşüktür. Toplumun büyük çoğunluğu temel insan haklarının iyi korunduğunu düşünmemektedir. İnsanlar arasında ırk, renk veya inancına dayanan ayrımcılık uygulamaları görülmektedir.

Bu noktada şunu belirtmek gerekir ki, diğer kategorisi içinde monarşiler olarak adlandırılan Umman, Katar, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerin seçim süreci ve çoğulculuk ile temel haklar kategorisinde diğer hükümet şekillerine sahip ülkelere göre daha düşük bir demokrasi seviyesine sahip oldukları gerçeği bu ülkeleri niteleyen monarşinin özellikleri üzerinden açıklanabilir. Anayasal monarşilerden farklı olarak, yukarıda sayılan ülke monarşilerinin temel özelliği, devlet başkanının yani kral/imparator/hükümdarın aktif siyasete karışmasıdır (Teziç, 1998). Örneğin Suudi Arabistan'da kralın yetkileri arasında sınırlı yetkili parlamentoyu atama, yasa yapma ve üst düzey atamaları yapma bulunmaktadır (<http://www.britannica.com/place/Saudi-Arabia>).

Umman'da da sultan olarak tanımlanan devlet başkanı devletin başıdır ve aynı zamanda başbakanlık görevini de -başka birini atamayı tercih etmezse- yürütür. Bunun yanında Maliye, Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları Umman Sultanı tarafından yürütülmektedir. Umman'da siyasi partilerin faaliyet göstermesi yasaktır. Ülkede bazı aşiret ve aileler siyasi güç sahibidirler. Yargı alanında bağımsız bir başsavcı ve yüksek mahkeme bulunmaktadır. Danıştay üyelerini kralın kendisi atamaktadır. (<http://www.britannica.com/place/Oman>).

KAYNAKLAR

- Abdullayev, N. (2009) "Demokrasi ve İstikrar Açısından Parlamenter ve Başkanlık Hükümet Şekli Karşılaştırması" İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 41: 251-268.
- Akgül, M.E. (2010) "Kuvvetler Ayrılığı İlkesinin Dönüşümü ve Günümüz Demokratik Rejimlerindeki Anlamı" *Ankara Barosu Dergisi*, 68 (4): 79-101.
- Bezci, B. (2005) "Demokrasi ve Başkanlık Sistemi" *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(2): 77-91.
- Çam, E. (1993) *Devlet Sistemleri*, İstanbul, Der Yayınları.
- Duverger, M. (1980) "A New Political System Model: Semipresidential Government" *European Journal of Political Research* 8 (2): 165-187.
- Elgie, R. (1999), "The Politics of Semi-Presidentialism", Elgie (eds.), *Comparative European Politics- Semi-Presidentialism in Europe*, Oxford, Oxford University Press.
- Eyüboğlu, E. "Parlamenter Bir VI. Cumhuriyete Doğru", Kamalak (der.), *Başkanlık Sistemi ve Türkiye, Ülkeler, Deneyimler ve Karşılaştırmalı Analiz*, İstanbul, Kalkedon Yayınları.
- Gözler, K. (1999) "Hukuk Açısından Monarşi ve Cumhuriyet Kavramlarının Tanımı Sorunu", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 54 (1): 51-62.
- Gözler, K. (2012) *Anayasa Hukukunun Genel Esasları*, 3.Baskı, Bursa, Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, A. Ş. (2004) *Anayasa Hukuku Anayasa Metni ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*, 13.Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi.
- Hekimoğlu, M. M. (2009) *Anayasa Hukukunda Karşılaştırmalı Demokratik Hükümet Sistemleri ve Türkiye*, 1. Baskı, Ankara, Detay Yayınevi.
- Heywood, A. (2006). *Siyaset*, Özipek vd. (çev), Kalkan (ed.), Ankara, Liberte Yayınları
- Kalaycıoğlu, E. (2005) "Başkanlık Rejimi: Türkiye'nin Diktatörlük Tehidiyle Sınava", Ergül (ed.), *Başkanlık Sistemi*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayın No: 77.
- Kubalı, D. (1999) "Performans Denetimi", *Amme İdaresi Dergisi*, (32), 1: 31-62.
- Lijphart, A. (1992) *Parliamentary Versus Presidential Government*, 1st Edition, Oxford, Oxford University Press.
- Liphart, A. (1994) "Presidentialism and Majoritarian Democracy: Theoretical Observations.", Linz and Valenzuela (eds), *The Failure of Presidential Democracy*, Comparative Perspective, Vol.1. Baltimore and London, The John Hopkins University Press.
- Comparative Perspective, Vol.1. Baltimore and London, The John Hopkins University Press.
- Lijphart, A. (1996) *Çağdaş Demokrasiler- Yirmibir Ülkede Çoğunlukçu ve Oydaşmacı Yönetim Örüntüleri*, Özbudun ve Onulduran (çev.), Ankara, Yetkin Basımevi.
- Linz, J. (1993) "Başkanlık Sistemi veya Parlamenter Sistem Arasındaki Tercihin Siyasal ve Sosyal Sonuçları", *BDT Ülkelerinde Demokrasiye Geçiş ve Anayasa Yapımı*, Özbudun ve Köker (çev.), Ankara, Yetkin Basımevi, 117-134.
- Linz, J. (1994) "Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?", Linz and Valenzuela (eds), *The Failure of Presidential Democracy*, Comparative Perspective, Vol.1. Baltimore and London, The John Hopkins University Press.
- Nino, C.S. (1996) *The Consttution of Deliberative Democracy*, New Haven&London, Yale University Press.
- Özbudun, E. (2005) "Başkanlık Sistemi Tartışmaları", Ergül (ed.), *Başkanlık Sistemi*, Ankara, Türkiye Barolar Birliği Yayın No: 77.
- Rose R ve Kavanagh, D. "The Monarchy in Contemporary Political Culture" *Comparative Politics*, 8(4): 548-576.
- Sartori, G. (1997) *Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği*, Özbudun (çev.), Ankara: Yetkin Yayınları.
- Siaroff, A. (2003) "Comparative Presidencies: The Inadequacy of the Presidential, Semi-Presidential and Parliamentary Distinction", *European Journal of Political Research*, 42 (3): 287-312.
- Şahin, K. (2014) "Türkiye'deki Hükümet Sistemi Tartışmalarına Siyasi Kültür ve Demokrasi Eksenli Bir Yaklaşım" *Sakarya İktisat Dergisi*, 3 (3): 29-71.
- Tataroğlu, M. (2006) "Parlamenter ve Başkanlık Sistemlerinde Siyasal İktidar ve Bürokrasi İlişkileri ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme" *Yönetim ve Ekonomi*, 1(13): 97-119.
- Teziç, E. (1998) *Anayasa Hukuku*, 5. Baskı, İstanbul, Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Uluşahin, N. (1999) *Anayasal Bir Tercih Olarak Başkanlık Sistemi*, Ankara, Yetkin Yayınları
- Valenzuela, A. (1994) "Party Politics and the Crisis of Presidentialism in Chile", Linz and Valenzuela (eds), *The Failure of Presidential Democracy*, Comparative Perspective, Vol.1. Baltimore and London, The John Hopkins University Press.

Yazıcı, S. (2002) *Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Türkiye İçin Bir Değerlendirme*, 3. Baskı, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

T.C. Dış İşleri Bakanlığı (2015) <http://www.mfa.gov.tr/dis-politika-genel.tr.mfa> (14.04.2015)

Presidential Power (2015) (<http://presidential-power.com/?p=1740>) (30.03.2015)

The Economist Intelligence Unit Democracy Index (2014)

<http://www.sudestada.com.uy/Content/Articles/421a313a-d58f-462e-9b24-2504a37f6b56/Democracy-index-2014.pdf> (26.03.2015)